

akarát, s persze elfogyott a feltárható anyag is. Másfelől az 1976-os kötethez képest jelentősen megnőtt az átnézett és feldolgozott folyóiratok, évkönyvek, tanulmánykötetek listája, elsősorban a külföldi megjelenésűek vonatkozásában.

S a folytatás? Az 1990-es évvel kezdődő időszak termése? Az évtized elejétől Magyarországon is a nyomtatott források mellé léptek a nem hagyományos információhordozók, s az OSZK ez irányú feltáró és tájékoztató feladatát a Magyar Nemzeti Bibliográfia optikai lemezen (CD) való közreadásával teljesíti. Ennek az adatbázisnak van egy sajtórepertórium része is. De ez már egy másik recenzió tárgya.

BUDA ATTILA

Magyar nemzeti bibliográfia Külföldön megjelenő hungarikumok. Cikk.

A művelődéstörténet és a könyvtári tudományok ritkábban használt fogalma a *patriotika*, amely általában egy bizonyos országgal valamilyen módon kapcsolatba hozható kiadványok összességét (önálló műveket és periodikumok közleményeit) foglalja magában. Patriotika persze csak elméletileg létezik, hiszen a kiadványok megnyilvánulása mindig egyedi: germanika, polonika, judaika, hungarika stb. Az is nyilvánvaló, hogy bizonyos művek ebben a vonatkozásban kettős vagy többes természetűek; például a hungarika irodalom egy jelentős része más országokra, más népekre is vonatkozik. Tulajdonképpen már Mátyás korvinái is több ország és nép kultúráját érintették egyszerre, s korai nyomtatványaink közül jól példázza ezt a tényt a Murmellius-féle szójegyzék. Ez, mivel a latin szavaknak megadja német megfelelőit, germanikum, de mivel tartalmazza a magyar jelentéseket, egyben hungarikum is. Sőt, emellett polonikum, mivel Krakóban jelent meg. Mindez azt jelenti, hogy a hungarikum fogalom, ahogy a többi hasonló terminus, egyértelműsége mellett magában hordoz bizonyos viszonylagosságot is. Természetesen a hungarikumnak értelmezési rugalmassága mellett van pontos meghatározása is. Eszerint így nevezik az összes, Magyarországon nyomtatott kiadványt, valamint a külföldön megjelent magyar nyelvű vagy magyar (származású) szerző által írt nem magyar nyelvű nyomtatványokat. Végül a legkülső kört a nem Magyarországon készült, nem magyar szerző által írt, nem magyar nyelvű, de Magyarországra, a magyarságra vonatkozó művek alkotják. A

Magyar Nemzeti Bibliográfia gyűjtőkörébe elvileg beletartoznak ugyan a külföldön megjelenő hungarikumok is, együttes közlésük azonban a hazai kiadványokkal jelentős terjedelmi problémát okoz: egyszerűen kezelhetetlen lenne az a kötet, amely akár csak a Szlovénia, Horvátország, Szerbia (Jugoszlávia), Románia, Ukrajna, Szlovákia és Ausztria területén megjelenő magyar nyelvű vagy magyar vonatkozású kiadványokat együtt tartalmazná a magyarországi nyomtatványokkal; ezért választja a Magyar Nemzeti Bibliográfia szűkítésként a területi elvet. Nem kétséges azonban, hogy a külföldön megjelenő magyar vonatkozású nyomtatott és nem hagyományos adathordozójú kiadványok gyűjtése, illetve regisztrálása is rendkívül fontos kulturális-művelődési feladat. Ezt a kötelességet Szabó Károly, Szinnyei József és mások, s nyomukban az Országos Széchényi Könyvtár is magáénak érezte. Nemzeti könyvtárunk már korábban, különböző címeiken ugyan, de feltárta és közreadta az 1971 és 1989 között külföldön megjelent magyar vonatkozású kiadványokat, illetőleg periodikumokat; 1998-tól kezdődően pedig módosított címmel, s az 1990-es év termésének számbavételével ez a vállalkozás folytatódik tovább. Bár az eredeti kurrens feltárás evvel retrospektívvé vált, de ez csupán a kiadás feltételeinek időleges nehezédését, illetve örvendetes megkönnyebbülését mutatja, s ha a kiadási és a tárgyév ismét egymásba ér majd, a jelenidejűség is helyre fog állni.

A régi-új sorozat elődeihez hasonlóan egyfelől az önálló műveket és az új időszerű kiadványokat, másfelől a hungarikum jegyeit hordozó cikkeket regisztrálja, külön-külön kötetekben. Ez utóbbi gyűjtőkörét elsősorban az országhatáron kívül megjelent magyar és idegen nyelvű időszerű kiadványokban olvasható hungarikumok válogatott tételei alkotják. Ez egészül ki ugyancsak a határon túli folyóiratok azon, magyar és idegen nyelvű írásaival, melyek a bárhol élő magyar szerzők cikkeivel, magyar vonatkozású publikációival kapcsolatos; azaz a recepcióval. Szépirodalmi közléseket nem tartalmaz, viszont a gyűjtés időhatára két év. Amennyiben szükséges, az egyes tételek annotációt vagy címfordítást is tartalmaznak. A recepciós tételek minden esetben az ismertett művel kezdődnek. A folytatásonként megjelent írásként vannak regisztrálva, de minden rész önálló tételszámot visel. Magának a bibliográfiának a szerkezete az ETO táblázataiból kialakított szakcsoportokon alapul, mely megegyezik a társkiadványok felépítésével. A gyűjtőkör értelemszerűen azokra az országokra terjed ki, melyekben a legnagyobb magyar nyelvű közösségek élnek, vagy amelyekben jelentős hungarológiai kutatás folyik.

A kötetnek igen részletes és informatív mutatórendszere van, mely rendkívül könnyűvé teszi a bibliográfia használatát, megkönnyítve a célzott kereséseket. A szakcsoportok jegyzéke és a tárgymutató a tematikus keresést segíti, a feldolgozott folyóiratok többszemponútú mutatója a tájékozódás köteten túli folytatását teszi lehetővé, míg a betűrendes mutató a tételek adataira mutat. Természetesen maga a törzsrész a böngésző keresésre is alkalmas.

Kiknek lehet ajánlani egy ilyen típusú kiadványt? Elsősorban azoknak az intézményeknek (főképp könyvtáraknak), melyek teljeskörűen vagy valamilyen szempont szerint gyűjtik és feldolgozzák a határokon túli hungarikumokat. Rajtuk kívül mindazon más könyvtáraknak, ahol valamilyen szinten tudományos kutatásra van lehetőség. Közművelődési könyvtáraink közül a megyei gyűjtőkörűek állományában, a Magyar Nemzeti Bibliográfia más sorozatai mellett ennek is ott a helye. És tulajdonképpen nem hiányozhat annak a néhány kutatónak, bibliográfusnak az otthoni könyvespolcáról sem, akik hivatásszerűen foglalkoznak a magyar kultúrának ezzel a szeletével.

BUDA ATTILA

**Gondolatok az Officina Hungarica sorozatról és
Fedinec Csilla: Fejezetek a kárpátaljai magyar közoktatás
történetéből (1938–1991) című kötetéről**

A külföldi egyetemek és főiskolák hungarológiai oktatást és kutatást végző szervezeti egységei között (magyar lektorátus, magyar tanszék, finnugor tanszék, finnugor intézet, kelet-európai intézet stb.) új megoldásnak számítanak a 80-as években létrejött hungarológiai központok. Ezek egyfelől abban jelentenek újat a hagyományos szervezeti egységekhez képest, hogy tevékenységük az oktatáson túl kutatási, koordinációs, információs és dokumentációs feladatokat is magába foglal, s mint ilyenek, egy-egy ország hungarológiai intézményrendszerének a gerincét képezik. Másfelől visszatértek a graggeri hungarológia-felfogáshoz és tevékenységüket a hagyományos nyelvészet, irodalomtörténeten kívül más fontos hungarológiai diszciplínákra is kiterjesztették (pl. politológia, szociológia, földrajz stb.) Az első hungarológiai központok Bloomingtonban, Groningenben, Hamburgban, Párizsban, Rómában, Újvidéken és Ungváron jöttek létre.